

Marek Cybulski

Elementy religijne na lekcjach języka kaszubskiego w świetle konspektów nauczycieli

Język - Szkoła - Religia 1, 63-72

2006

Artykuł został opracowany do udostępnienia w internecie przez Muzeum Historii Polski w ramach prac podejmowanych na rzecz zapewnienia otwartego, powszechnego i trwałego dostępu do polskiego dorobku naukowego i kulturalnego. Artykuł jest umieszczony w kolekcji cyfrowej bazhum.muzhp.pl, gromadzącej zawartość polskich czasopism humanistycznych i społecznych.

Tekst jest udostępniony do wykorzystania w ramach dozwolonego użytku.

Marek Cybulski
Uniwersytet Gdański

ELEMENTY RELIGIJNE NA LEKCJACH JĘZYKA KASZUBSKIEGO W ŚWIETLE KONSPEKTÓW NAUCZYCIELI

1. Dzięki rozbudzonemu w ostatnich latach zainteresowaniu językiem kaszubskim i jego nauczaniem w szkołach podstawowych, gimnazjalnych i średnich¹ w środowisku Uniwersytetu Gdańskiego zrodziły się działania edukacyjne wspierające pomocą nauczycieli, którzy pragną uczyć kaszubskiego lub o Kaszubach. W tym celu już w latach osiemdziesiątych i dziewięćdziesiątych XX wieku prowadzono na UG różne formy studiów podyplomowych, których słuchacze mogli lepiej poznać problematykę kaszubologiczną: Studia Podyplomowe Wiedzy o Pomorzu funkcjonujące w Instytucie Filologii Polskiej UG w latach 1982–1985 oraz Studium Edukacji Regionalnej i Alternatywnej UG przy Instytucie Pedagogiki, działające w latach 1995–2000². W roku akademickim 2000/2001 Instytut Filologii Polskiej i Kolegium Nauczania Języków Obcych uruchomiły na Wydziale Filologiczno-Historycznym UG Studium Kwalifikacyjne Pedagogiczno-Metodyczne Nauczania Języka Kaszubskiego, którego zadaniem było przygotowanie do pracy w szkole nauczycieli języka kaszubskiego. W związku z rosnącym zapotrzebowaniem systemu

¹ Por. J. Treder, *Formy kultywowania i aktywizacji kaszubszczyzny*, [w:] tegoż, *Historia kaszubszczyzny literackiej. Studia*, Gdańsk 2005, s. 334–338; tegoż, *Niektóre inicjatywy w dziedzinie edukacji regionalnej na Kaszubach*, [w:] *Edukacja regionalna mniejszości narodowych i etnicznych*, red. K. Kossak-Głowczewski, Gdańsk 1999, s. 26-38; R. Mistarz, *Nauczanie języka kaszubskiego – znaczenie, problemy, doświadczenia*, [w:] *Edukacja regionalna. Dziedzictwo kulturowe w reformowanej szkole*, red. S. Bednarek, Wrocław 1999, s. 122-133.

² Por. M. Cybulski, R. Wosiak-Śliwa, *Kaszubskie szkolnictwo i podręczniki*, [w:] *Języki mniejszości i języki regionalne*, pod red. E. Wrocławskiej i J. Zieniukowej, Warszawa 2003, s. 49-59, zwł. s. 149-150; J. Treder, *Formy kultywowania i aktywizacji kaszubszczyzny...*, s. 338.

oświatowego na nauczycieli języka kaszubskiego w roku akademickim 2002/2003 otwarto drugą edycję tego studium. Kierownikiem obu edycji studium pedagogiczno-metodycznego był prof. dr hab. Jerzy Treder. Studium to ukończyły łącznie 92 osoby: 41 słuchaczy w roku 2001 i 51 słuchaczy w roku 2003. Owocem ich pracy są dwie książki, będące zbiorami różnorodnych materiałów dydaktycznych, przede wszystkim konspektów lekcji języka kaszubskiego lub o Kaszubach: 1) *Ūczba kaszëbsczégò jãzëka w szkòle. Materialë dlô szkólnëch. Programy, rozkłady, konspekty i scenariusze*. Óbróbk: W. Czedrowskô, D. Pioch, J. Tredër, Gdańsk 2001 oraz 2) *Ūczimë pò kaszëbskù. Materialë dlô szkólnëch. Rozkłady, konspekty i scenariusze*. Óbróbk: M. Cybulski, W. Kiedrowska, D. Pioch, R. Wosiak-Śliwa, Gdańsk 2004. Materiały dydaktyczne, które znalazły się w tych opracowaniach, zostały przygotowane przez czynnych nauczycieli szkół województwa pomorskiego, na podstawie ich doświadczeń pedagogicznych i z uwzględnieniem lokalnych potrzeb. Mają one służyć pomocą innym nauczycielom języka kaszubskiego i różnych przedmiotów szkolnych oraz osobom organizującym zajęcia pozalekcyjne przy wprowadzaniu regionalnej tematyki kaszubskiej.

Konspekty konkretnych lekcji bądź zajęć pozalekcyjnych zawartych w tych książkach stały się w niniejszym artykule podstawą analizy dotyczącej obecności elementów religijnych w nauczaniu kaszubskiego lub o Kaszubach oraz rodzaju i funkcji tych elementów.

2. W *Ūczbie kaszëbsczégò jãzëka w szkòle* w dziale *Konspekty* nie wprowadzono rozróżnienia, jakich przedmiotów dotyczą poszczególne opracowania (są tu zatem oprócz konspektów lekcji języka kaszubskiego także konspekty lekcji wiedzy o regionie i inne) i nie zawsze podawano klasę, dla której są one przeznaczone (podczas gdy w *Ūczimë sã pò kaszëbskù* w dziale tym obok porządku chronologicznego zastosowano też podział ze względu na typy zajęć). Elementy religijne pojawiają się w treści i tematyce projektów lekcji zawartych w tej książce w różny sposób. Lekcje, w których konspektach występują elementy religijne, można podzielić na następujące grupy: 1) lekcje bezpośrednio podejmujące problematykę religijną: a) związane ze świętami z kalendarza katolickiego (5 lekcji), b) maryjne (3 lekcje), c) omawiające legendy, które zawierają elementy religijne (4 lekcje); 2) lekcje, w których teksty i słownictwo religijne służą ilustracji pewnych zagadnień gramatycznych (3 lekcje).

2.1. Lekcji bezpośrednio podejmujących problematykę religijną jest dwanaście.

2.1.1. Spośród lekcji związanych ze świętami z kalendarza katolickiego jedna dotyczy świąt Bożego Narodzenia, jedna – zapustów, dwie – Wielkiego Postu i jedna – Wielkanocy.

Podstawą lekcji *Za sztërk Gòdë* (s. 212–213) Emilii Płotki z Jelonka, przewidzianej do przeprowadzenia w klasie pierwszej, jest czytanka *Ûràda w szaruzni*, pochodząca z *Kaszëbsczégò abecadła* W. Bobrowskiego i K. Kwiatkowskiej³, oraz film wideo z nagraniem *Gwiazdki z Tuchlina*. Po obejrzeniu filmu i przeczytaniu tekstu nauczyciel rozmawia z uczniami o tym, jakie dawne zwyczaje gwiazdkowe przetrwały na Kaszubach, jak się nazywały i jakie postaci w nich występowały (tu pomagają ilustracje z *Kaszëbsczégò abecadła*), a na koniec wszyscy śpiewają kolędę *Jezu, òstaw szopã*.

Okresowi poprzedzającemu Wielki Post, zapustom, poświęcona jest lekcja Danuty Pioch z Mojusza *W zòpùstny czas* (s. 60–61). Uczniowie opowiadają o tym, jakie zwyczaje w ich domach kultywuje się w zapusty, poznają również przysłowia i obrzędy związane z tym czasem, a szczególnie uwagę zwracają na proces obróbki lnu.

Dwie inne lekcje Danuty Pioch z Mojusza, pt. *Pòstné òbrzãdzczi* (s. 64–65) i *Pòst na Kaszëbach* (s. 62–63), dotyczą Wielkiego Postu. Podstawę materiałową pierwszej z nich stanowi własny niedługi tekst autorki lekcji. Charakteryzuje on krótko ów okres, podaje jego granice czasowe i opisuje sposób jego przeżywania, a w dalszej części autorka podaje sześć przysłów dotyczących świątych, których dni przypadają w owym okresie. Celem tej lekcji jest poznanie przez uczniów najważniejszych zwyczajów wielkopostnych. W drugiej lekcji dotyczącej tego okresu nie omawia się dawnych kaszubskich zwyczajów ludowych związanych z wybranym okresem liturgicznym, lecz zwraca uwagę na wydarzenie Męki Pańskiej upamiętnione w przydrożnej figurce. Tematykę tę wprowadza na lekcji wiersz Bożeny Szymańskiej *Stanął so Christus*. Bohaterem tego wiersza jest figura Bożej Męki, stojąca na drodze *rozkraczim*. Niegdyś ludzie zatrzymywali się obok niej z modlitwą lub przechodząc obok,

³ W. Bòbrowsczi i K. Kwiatkowskò, *Kaszëbsczé abecadło. Twój pierszi elementòrz*, Gdańsk 2000, s. 62.

oddawali cześć Zbawcy skinieniem głowy, dziś zaś *nicht Bòzi Māczy nie pòstrzégò*, wszyscy bowiem *Spieszą dzes chùtkò kòzden w swòjã stronã*, wobec czego *Jezès tam stanął i z zòlu zapłakòł*. Nauczyciel analizuje z uczniami tekst, porównuje zachowania przechodniów w przeszłości i obecnie, by zakończyć lekcję analizą zjawiska płaczu.

Podczas lekcji zaprojektowanej przez Katarzynę Myszk z Kamienicy Królewskiej *Kwietnô Niedzela na Kaszëbach* dla klasy V (s. 76–78) omawiany jest tekst tej autorki i Haliny Winczewskiej pod tym samym tytułem. Uczniowie na arkuszach białego brystolu pisakami i kredkami wpisują informacje o zwyczajach kultywowanych w *Kwietną Niedzelã* (Niedzielę Palmową) i zastanawiają się, jak podczas przeprowadzania ankiety o dawnych obrzędach rozmawiać z rodzicami i starszymi członkami rodziny. Do konspektu dołączono również, jako *Dodòwk*, wiersz Jana Trepczyka *Na Jastrë*, jednak bez informacji o sposobie jego wykorzystania.

2.1.2. W *Ùczbie kaszëbszczégò jãzëka w szkòle* znalazły się również trzy lekcje poświęcone tematyce maryjnej.

W trakcie lekcji dla klasy VI Barbary Damaszk ze Swarzewa *Do Ce, Matkò ze Swòrzewa* (s. 239–141) uczniowie analizują słowa pieśni księdza Bernarda Sychty *Rano, gdy morze się budzi* i ich przekład na kaszubski autorstwa Eugeniusza Pryczkowskiego (*Reno, czej mòrze sã bùdzy*), zwracając uwagę na użyte tu środki językowe i ich rolę w tekście.

Podczas lekcji Felicji Baski-Borzyszkowskiej z Brus *Matka Bòskò w słowarzu Bernarda Sëchtë* (s. 142–144), opatrzonej podtytułem *Zajęcia w szkole średniej*, uczniowie po wysłuchaniu pieśni Jana Trepczyka *Kaszëbskò Królewò* i przeczytaniu hasła *Matka Boskò* w *Słowniku gwar kaszubskich na tle kultury ludowej* Bernarda Sychty zbierają informacje na temat kultu maryjnego na Kaszubach oraz śledzą związki kultu i nazw – określeń Matki Bożej (*Jagòdowò, Wãgòrzowò, Żniwnò, Séwnò*) z rocznymi pracami i innymi realiami codziennego życia Kaszubów.

Tematyce maryjnej poświęcona jest także lekcja religii dla klasy VI pt. *Kaszubi czczą Maryję, swoją Matkę i Królową* (s. 144–147), opracowana przez Katarzynę Myszk z Kamienicy Królewskiej. Opiera się ona na fragmentach *Pisma Świętego* odnoszących się do Maryi, podanych w kaszubskiej wersji językowej, na opowiadaniu B. Ferrero pt. *Podo-*

bieństwo i na nagraniu pieśni *Kaszëbskô Królewô*. Uczniowie określają cechy Maryi i zastanawiają się nad tym, w jaki sposób mogą okazać miłość Matce Bożej.

2.1.3. Wśród konspektów lekcji osnutych wokół legend znajduje się w *Ūczbie kaszëbszczégò jãzëka w szkòle* pięć opracowań, w których występują elementy religijne. Bohaterem dwu z nich (opartych na tej samej legendzie) jest anioł, natomiast trzy pozostałe opowiadają o diabłach.

Lekcja Janiny Leszczyńskiej z Łyśniewa *Czëtanié z pòdzélã na role pòwiôstczì „Jadamòwi rôj”*. *Przëdowniczi i jistniczi* (s. 194–196) skupia się na legendzie z wiersza Jana Karnowskiego opowiadającej, jak dzięki interwencji anioła Kaszub Bóg w akcie stworzenia obdarzył zaniedbane początkowo Kaszuby najpiękniejszym krajobrazem. Uczniowie czytają i analizują tekst oraz dobierają przymiotniki do podanych rzeczowników.

Prozatorskiej wersji tej legendy poświęcona jest lekcja Janusza Mamełskiego ze Strzeczpa pt. *Legenda o stworzeniu Kaszub* (s. 240–244). Podczas zajęć uczniowie czytają tekst legendy, dzielą się ze sobą i z nauczycielem wrażeniami z lektury, określają cechy legendy jako gatunku literackiego oraz sami próbują odgrywać wybrane scenki legendy.

Podczas lekcji Ireny Woźniak z Borzestowa *Pòwiôstka „Diòbelszczé zelëskò”* (s. 237–239) uczniowie po przeczytaniu legendy wymienionej w tytule lekcji opowiadają, jak kaszubski *gbur* dzięki sprytowi swej żony okazał się mądrzejszy od diabła, analizują tekst i próbują namalować żonę *gbura* przybierającą dziwaczne pozy, aby przechytryć diabła. Do lekcji dołączono *Dodòwk – Kaszëbszczé dëchë – ze słowòrza A. Labùdë*, lecz nie wykorzystano tego tekstu.

Konspekt *Legendy o diabelskich kamieniach w gminie Krokowa* Małgorzaty Śliwickiej z Krokowej (s. 182–183) w podtytule informuje, że główny element tej lekcji stanowi *Wycieczka w okolice wsi Odargowa, Świecina i Porëbu*. Uczniowie jadą do trzech wymienionych miejscowości swej gminy, w drodze poznając legendy o znajdujących się tam kamieniach. Powstanie dwu z nich (w Odargowie i Świecinie) wiąże się z interwencją diabła, natomiast trzeci głaz (w okolicy Świecina) nosi na sobie ślad niedużej stopki anioła.

2.2. *Ūczba kaszëbszczégò jãzëka w szkòle* zawiera również trzy lekcje, w których teksty o problematyce religijnej służą ilustracji pewnych zagadnień gramatycznych.

W lekcji dla klasy VI Jadwigi Bulczak z Mściszewic *Ô kaszëbsczich samòzwãkach „ò” i „ù”* (s. 227–229) tekstem takim jest kaszubska wersja *Ojciec nasz*. Uczeń ma podczas tej lekcji za zadanie wypisać z *Modlitwy Pańskiej* wyrazy z kaszubskimi samogłoskami *ë, é, ò, ã, ô* i *ù* (a więc innymi niż w polszczyźnie) i na podstawie doświadczeń językowych własnych oraz koleżanek i kolegów określić sposób ich artykulacji. Swój dopelnieniem wiadomości o kaszubskich samogłoskach ma być dla uczniów odszukanie ich w tekście modlitwy, którą rodzice odmawiają przed jedzeniem. Interesujące także jest to, że podczas lekcji przewidziano poinformowanie uczniów o kaszubskiej pielgrzymce do Ziemi Świętej, odbytej w jubileuszowym roku 2000, podczas której umieszczono na ścianie kościoła *Pater noster* tablicę z kaszubskojęzycznym tekstem *Modlitwy Pańskiej*.

W lekcji *Jak zwracać się do starszych i szanowanych osób* (s. 245–248) jej autor, Janusz Mamelski ze Strzeczca, ukazuje uczniom na różnych przykładach funkcjonowanie gramatyczne kategorii *pluralis maiestaticus* i jej wykładniki w języku kaszubskim (zwroty do Boga zawierające formy zaimka *Wë* i formy czasowników zakończonych na *-ce*, podczas gdy w zwrotach do kolegów – odpowiednio formy: *-wa* i *-ta*). Rolę tekstu pomocniczego pełni tu *Legenda o stworzeniu Kaszëb*, opracowana przez tegoż autora na podstawie wiersza Jana Karnowskiego (co nie zostało przy tej lekcji zaznaczone, ale por. wyż.).

Do tej grupy zaliczyć również można lekcję Małgorzaty Śliwickiej z Krokowej pt. *Utrwalanie pisowni „ò”* (s. 184–185), zaopatrzonej w podtytuł *Na podstawie powiastki „Diòbelszi kam”*. Tu zagadnienia gramatyczne ilustrowane są wyrazami z legendy o powstaniu Jeziora Kamiennego i Diabelskiego Kamienia niedaleko Mirachowa dzięki interwencji *purta*, czyli diabła.

3. Książka *Ûczimë pò kaszëskù* ma budowę zbliżoną do *Ûczyby kaszëbczégò jãzëka w szkòle*, różni się jednak od swej poprzedniczki wyodrębnieniem konspektów ze względu na typ szkoły (szkoła podstawowa, gimnazjum, szkoła średnia, klasy specjalne) i rodzaj przedmiotów szkolnych (nauczanie zintegrowane w klasach młodszych oraz język kaszubski, matematyka, historia, religia, edukacja regionalna). Natomiast lekcji i zajęć pozalekcyjnych zawierających elementy religijne jest w tej książce zdecydowanie mniej, bo tylko siedem, i mają one inny charakter.

Znajduje się wśród nich jedna lekcja religii, w której problematyka religijna oczywiście dominuje, a sześć pozostałych lekcji i zajęć paralekcyjnych osnuto wokół świąt kalendarza katolickiego.

3.1. Katecheza *Nasz Ōjc w niebie* dla klasy V Beaty Ziętarskiej (s. 177–179) oparta jest na analizie treści kaszubskojęzycznego tekstu *Modlitwy Pańskiej*. Uczniowie analizują prośby kierowane w tej modlitwie do Boga Ojca, dzieląc je na dotyczące chwały Bożej oraz materialnych i duchowych potrzeb człowieka. Dodatkowo podczas lekcji czyta się fragment Ewangelii według św. Mateusza 6,26–33 mówiący, że należy się troszczyć przede wszystkim o królestwo Boże i jego sprawiedliwość, bo o sprawy materialne zatroszczy się Bóg. Lekcja kończy się poleceniem ułożenia z rozsypanki wyrazowej wezwania Chrystusa: *Bądzta tej wa tak belny, jak je belny waji Ōjc niebiesczy*.

3.2. Wśród lekcji i zajęć paralekcyjnych opartych na świętach kalendarza katolickiego znalazły się tylko lekcje dotyczące okresu Bożego Narodzenia i Wielkanocy.

3.2.1. Do Bożego Narodzenia w mniej lub bardziej ścisły sposób odwołuje się pięć konspektów lekcji.

Danowé drzëwkò Marii Okrój (s. 29–31) to zajęcia przewidziane na etapie nauczania zintegrowanego, poświęcone przygotowywaniu choinki. Uczniowie mają za zadanie przystroić klasowe drzewko, a tekstami pomocniczymi są: wiersz *Danka* Jana Trepczyka, fragment podręcznika *Kaszëbë. Zemìa i lëdze* Danuty Pioch oraz kolęda *W stajeneczce narodzony*.

Konspekt pt. *Czekamy na święta Bożego Narodzenia* do nauczania zintegrowanego (s. 78–86), którego autorką jest Alicja Klinkosz, zawiera projekt przedstawienia jasełkowego opracowanego przez uczniów klas trzecich, przeznaczonego dla rodziców i przyjaciół. Występują tu dziewczęta i chłopcy, wcielając się w postacię Maryi, Józefa, Aniołów, Pastuszków i dzieci. Wszyscy uczniowie recytują i śpiewają kolędy polsko- oraz kaszubskojęzyczne.

Konspekt lekcji języka kaszubskiego *Co to je tradicejô – ô dance i janiólkach* autorstwa Ewy Warmowskiej (s. 127–129) przeznaczony jest dla klasy IV oraz – jak zaznaczono – „+ klasa V”. Podczas lekcji nauczy-

ciel opowiada uczniom historię choinki, a następnie recytuje wiersz Jerzego Stachurskiego *W tim lese*, którego bohaterami są anioły. Zadanie uczniów polega m.in. na wyodrębnieniu w tekście słów z głoską *ë* i zestawieniu ich z odpowiadającymi im wyrazami polskimi. W ramach pracy domowej uczniowie otrzymują polecenie wykonania z papieru postaci aniołków.

Inspiracja świętami Bożego Narodzenia widoczna jest również w konspekcie zajęć otwartych z edukacji regionalnej pt. *Jaselka kaszubskie (Jak w baśni Andersena)*, przygotowanym przez Jadwigę Hewelt (s. 217–221). Jest to swobodna adaptacja baśni Andersena pt. *Dziewczynka z zapalkami*. Bohaterka po gorącej prośbie skierowanej do zmarłej babci trafia do niej do nieba, gdzie oddaje cześć małemu Jezusowi. Przychodzą tu także inni ludzie, by też oddać Mu cześć, przeprosić za wyrządzone przez siebie zło i prosić Go, by świat był lepszy.

Również kolejny konspekt zajęć otwartych z edukacji regionalnej, Elżbiety Pielowskiej *Wilejowô òpówiòstka. Binowô adptacëjò utworu Karola Dickensa „Opowieść wigilijna” pòdlug Elżbiëtë Pielowszi* (s. 221–231), stanowi projekt inscenizacji utworu literackiego: fragmentu prozy angielskiej w kaszubskiej wersji językowej. Motywy bożonarodzeniowe łączą się tu z przesłaniem moralnym, głoszącym obowiązek dostrzegania wokół siebie ludzi nieszczęśliwych i niesienia im pomocy.

3.2.2. Poniedziałkowi Wielkanocnemu poświęcona jest lekcja *Jastrë na Kaszëbach* Lucyny Gruby (s. 64–67), przeznaczona dla etapu nauczania zintegrowanego. Uczniowie pracują z noszącym ten sam tytuł tekstem z *Kaszubskiego abecadła*, rozwiązują krzyżówkę i słuchają tekstu piosenki Eugeniusza Pryczkowskiego z muzyką Jerzego Stachurskiego.

4. Zaprezentowane tu konspekty lekcji języka kaszubskiego lub innych przedmiotów z elementami tradycji i kultury kaszubskiej stanowią efekt pracy nauczycieli, którzy sporządzili je na podstawie własnych doświadczeń dydaktycznych, chcąc się nimi podzielić z koleżankami i kolegami rozpoczynającymi nauczanie języka i kultury kaszubskiej. Konspekty tych lekcji zostały zaplanowane do przeprowadzenia po kaszubsku lub po polsku tylko z pewnymi elementami kaszubskimi. Są to pierwsze tego typu pomoce dydaktyczne do nauczania języka kaszubskiego i kultury kaszubskiej w szkole.

Interesujący jest już sam fakt, że wśród proponowanych projektów lekcji znalazło się tyle lekcji, w których mniej lub bardziej obecne są elementy religijne.

Najwięcej miejsca owe elementy religijne zajmują oczywiście w lekcjach religii, które mają za zadanie uczyć podstaw wiary i pomagać uczniom wcielać je w życie. Obie zawarte w omawianych książkach katechezy są kaszubskojęzyczne. Jedna, dla klasy V, poświęcona jest obrazowi Boga Ojca w *Modlitwie Pańskiej*, druga zaś, dla klasy VI, ukazuje rolę Maryi w życiu społeczności kaszubskiej. Stanowią one w pewien sposób realizację postulatu Krzysztofa Celestyna Mrongowiusza z 1828 roku: „Boga i jego słowo dzieci powinny od początku uczyć się w języku macierzystym”⁴. Zapewne uczniowie kaszubscy nie odmawiają na co dzień *Modlitwy Pańskiej* po kaszubsku i nie zaczną tego robić po jednej lekcji w szkole, ale dzięki tym katechezom przekonają się, że o sprawach wiary i religii można mówić również po kaszubsku. Może też poznanie pewnych elementów religii chrześcijańskiej w dwu językach, po polsku i po kaszubsku, uzmysłowi im ponadnarodowy charakter ich wiary, przyczyniając się do pogłębienia ich formacji religijnej.

Konspekty pozostałych lekcji zawierających elementy religijne dotyczą innych przedmiotów, zwłaszcza języka kaszubskiego i edukacji regionalnej. Stosunkowo mocno zarysowane są elementy religijne w lekcjach maryjnych (poświęconych Matce Boskiej Swarzewskiej lub Sianowskiej), widoczne są one również w lekcjach nawiązujących do świąt kalendarza katolickiego, przede wszystkim Bożego Narodzenia, rzadziej Wielkanocy. Wyjątkowe miejsce zajmuje wśród nich lekcja z wierszem Bożeny Szymańskiej o figurze cierpiącego Chrystusa, wpisująca się w ciąg wielkopostny nie poprzez opis zwyczajów wielkopostnych, lecz poprzez analizę postaci cierpiącego Zbawiciela z przydrożnej Bożej Męki. W pozostałych lekcjach problematyka religijna jest podporządkowana innym kręgom tematycznym, ponieważ mówi się w nich o zwyczajach i obrzędach, wprawdzie wyrosłych z tradycji chrześcijańskiej, lecz już zdecydowanie niereligijnych. Niekiedy wydarzenie religijne jest już tylko pretekstem do zupełnie świeckich zwyczajów (np. *Jastrowi Pònedzòłk*). Również w legendach opowiadających na ludowo historie ciekawszych miejsc, niekiedy całych Kaszub, w których ważną rolę pełnią diabły i anio-

⁴ Cyt. za Z. Szułtką, *Studia nad językiem i rodowodem Kaszubów*, Gdańsk 1992, s. 48.

ły, jest to rola już tylko folklorystyczna. Ten typ wykorzystywania na lekcjach języka kaszubskiego i kultury kaszubskiej elementów religijnych potwierdza opinię socjologów, że na Kaszubach „niektóre elementy życia religijnego (np. kult „Królowej Kaszub” – Matki Boskiej Sianowskiej i Swarzewskiej czy Kalwarie w Wejherowie i Wielu) pełnią ciągle znaczącą funkcję integracyjno-tożsamościową”⁵.

⁵ B. Synak, *Kaszubska tożsamość. Ciągłość i zmiana. Studium socjologiczne*, Gdańsk 1998, s. 117-118.